

Боровик Андрій Володимирович,
доцент кафедри кримінального права і
правосуддя Міжнародного економіко-
гуманітарного університету імені
академіка Степана Дем'янчука,
кандидат юридичних наук

ПИТАННЯ УНІФІКАЦІЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

На сьогоднішній день антикорупційний термінологічний апарат, що вживається у національних нормативно-правових актах, ще далекий від своєї уніфікованої (універсальної) форми. Тлумачення окремих понять і термінів різними суб'єктами здійснюється неоднаково, а визначення окремих категорій взагалі може бути відсутнє. Такий підхід не узгоджується з вимогами принципу юридичної визначеності, який, у свою чергу, є невід'ємною складовою принципу верховенства права, закріпленого в ст. 8 Конституції України, та згідно з яким юридичні норми мають бути чіткими, ясними і недвозначними, оскільки інше не може забезпечити їх однакове застосування. На цьому неодноразово акцентував увагу Конституційний Суд України у своїх рішеннях. Загалом відсутність уніфікованого термінологічного апарату створює додаткові складнощі в розумінні антикорупційних положень як на національному, так і на міжнародному рівнях. Тому принципово важливим є формування відповідних шляхів усунення термінологічних прогалин і недоліків в антикорупційній сфері, особливо коли мова йде про найбільш вживані поняття.

Слід констатувати, що «термінологічний безлад» спостерігаємо як у законах (проектах законів), так і в підзаконних нормативно-правових актах (наказах, інструкціях, положеннях тощо). Особливе занепокоєння викликає ситуація, коли йдеться про неоднаковий зміст ключових термінів («корупція», «корупційне правопорушення» тощо). Так, у Законі України «Про освіту» від 05.09.2017 р. № 2145-УП ГІ зазначено: а) у ч. 1 ст. 6 - про «нетерпимість до проявів корупції та хабарництва», тобто законодавець пропонує чітко диференціювати згадані терміни, водночас продовжуючи вживати рудиментарний термін «хабарництво», похідні від якого (зокрема, «хабар») вже давно не згадуються навіть у Кримінальному кодексі України (далі - КК України); б) у пунктах 4 і 5 ч. 3 ст. 19 - відповідно про «корупційне правопорушення» та «адміністративне стягнення за правопорушення, пов'язане з корупцією», що є зовсім некоректним, оскільки насправді у цих нормах за суттю йдеться про «адміністративне правопорушення, пов'язане з корупцією», відповідальність за яке встановлено у Кодексі України про адміністративні правопорушення (далі - КУпАП).

В іншому випадку викликає запитання, наприклад, проект Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей» (реєстр. № 2343 від 29.10.2019) [2]. Зокрема, у ч. 2 ст. 8 «Основні права

військовослужбовців, пов'язані з проходженням служби» юридична конструкція «у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених [Законом України](#) «Про запобігання корупції», у зв'язку з позбавленням військового звання в дисциплінарному порядку» перебуває у термінологічній суперечності з іншою юридичною конструкцією «у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень, передбачених [Законом України](#) «Про запобігання корупції», у зв'язку з позбавленням військового звання в дисциплінарному порядку», яка вживається у ч. 8 ст. 10-1 «Право військовослужбовців на відпустки. Порядок надання військовослужбовцям відпусток та відкликання з них». З цього випливає, що за однакових обставин особа повинна притягуватися за різні види правопорушень: в одному випадку це «корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень», а в іншому - «адміністративне корупційне правопорушення, пов'язане з порушенням обмежень». При цьому обидва вказані терміни, які пропонується вжити розробниками у тексті проекту зазначеного вище Закону, не корегуються з положеннями ст.ст. 1 та 65 чинного Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 р. № 1700-УІІ, оскільки останній передбачає існування тільки двох видів правопорушень корупційного спрямування: а) корупційних правопорушень (за їх вчинення настає кримінальна, дисциплінарна та/або цивільно-правова відповідальність) та б) правопорушень, пов'язаних з корупцією (за їх вчинення настає кримінальна, адміністративна, дисциплінарна та/або цивільно-правову відповідальність).

З іншого боку, «порушення обмежень», про яке згадано у проекті зазначеного вище Закону, можливе тільки у випадку вчинення «правопорушення, пов'язаного з корупцією», на що орієнтують положення ст. 1 Закону України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 року. Крім того, у КУпАП безпосередньо йдеться виключно про «адміністративні правопорушення, пов'язані з корупцією» (Глава 13-А Особливої частини), а не про «адміністративні корупційні правопорушення, пов'язані з порушенням обмежень», як пропонують їх назвати розробники проекту цього Закону. Отже, відповідні положення у ч. 2 ст. 8 та ч. 8 ст. 10-1 зазначеного вище проекту Закону слід викласти уніфіковано таким чином: «у зв'язку з набранням законної сили рішенням суду щодо притягнення до відповідальності за правопорушення, пов'язане з корупцією, яким порушуються обмеження, передбачені [Законом України](#) «Про запобігання корупції», у зв'язку з позбавленням військового звання в дисциплінарному порядку».

Змішування понять стосовно позначень корупційних кримінальних правопорушень, підміна одних термінів іншими, запровадження сумнівних за назвою та змістом категорій, що начебто є рівнозначними з вказаними кримінальними правопорушеннями, а також вживання некоректних формулювань характерні й для інших

нормативно-правових актів. Наприклад, зважаючи на текст Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України (затверджене наказом Національної поліції України від 09.11.2015 р. № 83) [3] виходить, що «корупційні діяння» є відмінним поняттям від «кримінальних правопорушень», так само, як і «злочинну діяльність» слід чомусь відокремити від «корупційної діяльності», а «кримінальні правопорушення» - від «корупційних правопорушень». Наведемо інший приклад: у Порядку організації в системі Міністерства оборони України внутрішнього контролю та управління ризиками (затверджений наказом Міністерства оборони України від 02.04.2019 р. № 145) [4]: по-перше, у п. 3.3.2., де розкриваються види ризиків, виділяються такі ризики, як «корупційні» (це сукупність правових, організаційних та інших факторів і причин, які заохочують (стимулюють) осіб до скоєння корупційних правопорушень під час виконання ними функцій держави), при цьому очевидно, що розробники цього наказу чомусь згадують виключно про «корупційні правопорушення» і з невідомих причин жодного слова не говорять про «правопорушення, пов'язані з корупцією», неначе вони не можуть утворювати корупційні ризики; по-друге, у п. 3.6.3. зазначено про конструкцію «корупційні правопорушення чи порушення, пов'язані з корупцією», тобто розробники наказу, на відміну від п. 3.3.2. цього наказу, вже виділяють іншу суміжну категорію, яка пов'язана з корупційними ризиками, однак виходить так, що начебто існує якесь специфічне поняття «порушення, пов'язане з корупцією», котре чимось відрізняється від «правопорушення, пов'язаного з корупцією» (останнє у наказі навіть не згадується).

Останнім часом законодавець намагається ще більше ускладнити ситуацію з термінологією, що пов'язана із корупційними правопорушеннями. Так, у Законі України «Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції» від 17.10.2019 р. № 198-IX [5], який набирає чинності з 01.01.2020 р., зазначено про відповідальність, у т.ч. кримінальну (зокрема, в абз. 1 ч. 1 ст. 172 КК України) за протиправні дії (зокрема, «незаконне звільнення працівника з роботи...») у зв'язку з повідомленням викривачем про вчинення іншою особою корупційного або пов'язаного з корупцією правопорушення, «інших порушень Закону України «Про запобігання корупції». Тобто на законодавчому рівні до головного антикорупційного закону держави було запроваджене додаткове поняття «інші порушення Закону України «Про запобігання корупції», яке згадується в його нормах 53 (!) рази та перебуває в одній площині відповідальності за корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення, однак при цьому визначення та перелік таких правопорушень ані згаданий Закон, ані інші нормативно-правові акти не дають.

Зазначені нами окремі проблемні питання термінологічної непослідовності в сфері запобігання корупції свідчать про відсутність тенденції до уніфікації понятійного апарату. Відтак, за нашим переконанням, вельми потрібна фахова дискусія науковців і практиків,

яка розставить усі крапки над «і» та допоможе створенню універсальних, несуперечливих та обґрунтованих понять, термінів і категорій в антикорупційній сфері.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-УШ (у редакції від 09.08.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/2145-19> (дата звернення: 14.11.2019).

2. Про внесення змін до Закону України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей»: проект Закону України від 29.10.2019, реєстр. № 2343. URL: http://w1.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf35P=67225 (дата звернення: 15.11.2019).

3. Про затвердження Положення про Департамент внутрішньої безпеки Національної поліції України: наказ Національної поліції України від 09.11.2015 р. № 83. URL: <http://tranzit.ltd.ua/nakaz/> (дата звернення: 16.11.2019).

4. Про затвердження Порядку організації в системі Міністерства оборони України внутрішнього контролю та управління ризиками: наказ Міністерства оборони України від 02.04.2019 р. № 145. URL: <http://www.mil.gov.ua/ministry/normativno-pravova-baza/nakazi-ministra-oborom-ukrain/nakazi-mimsterstva-oboshm-ukrain-za-2019-rik.html> (дата звернення: 16.11.2019).

5. Про внесення змін до Закону України «Про запобігання корупції» щодо викривачів корупції: Закон України від 17.10.2019 р. № 198-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/198-IX> (дата звернення: 16.11.2019).

Братель Сергій Григорович, професор кафедри поліцейського права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ ОБМЕЖЕННЯ ЩОДО СУМІСНИЦТВА ТА СУМІЩЕННЯ З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Як уже неодноразово відзначалось, корупція є складним і неоднозначним явищем, яке носить конкретно-історичний характер і залежить від соціальних умов, історичних традицій і особливостей національної свідомості тієї чи іншої країни. Поширення цього явища в суспільстві представляє реальну небезпеку для його подальшого повноцінного розвитку. Значна кількість проблем, пов'язаних із створенням в поліції антикорупційного середовища, зумовлює необхідність вжиття комплексу заходів різного цільового спрямування, в першу чергу спрямованих на запобігання вчиненню корупційних та пов'язаних з корупцією правопорушень. Належне функціонування системи запобігання корупції в Україні, реалізації адміністративно -